

ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЧИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА

Вінницький національний технічний університет

Анотація

У статті проведений аналіз теоретичних засад механізму управління виробничим потенціалом підприємства та визначені пріоритетні напрями його вдосконалення. В механізмі управління виробничим потенціалом виділені основні компоненти. Виокремлено та проаналізовано п'ять структурних складових виробничого потенціалу підприємства, а також виявлений вплив на його формування через внутрішній та зовнішній напрямки. Розглянуто стратегію та напрями вдосконалення управління, що уможливають досягти підвищення ефективності управління виробничим потенціалом.

Ключові слова: виробничий потенціал підприємства, складові виробничого потенціалу, механізм управління потенціалом, оцінювання виробничого потенціалу, вдосконалення.

Abstract

The article analyzes the theoretical foundations of the mechanism for managing the production potential of an enterprise and identifies priority areas for its improvement. The main components of the mechanism for managing the production potential are highlighted. Five structural components of the enterprise's production potential were identified and analyzed, and the influence on its formation through internal and external directions was identified. The strategy and directions for improving management are considered, which make it possible to achieve increased efficiency in managing production potential.

Keywords: production potential of the enterprise, components of production potential, potential management mechanism, assessment of production potential, improvement.

Вступ. Безперервна трансформація економічних процесів зумовлює необхідність формування керівництвом підприємств обґрунтованої, адаптивної та якісної політики розвитку. У зв'язку з цим для суб'єктів господарювання різних форм власності та галузевої належності особливої актуальності набуває створення ефективного механізму підвищення результативності використання виробничого потенціалу з урахуванням специфіки їх функціонування та умов зовнішнього середовища.

Кожному підприємству притаманний індивідуальний рівень і стан виробничого потенціалу, що формується в процесі здійснення господарської діяльності. За умов раціонального використання ресурсів і належної організації виробничих процесів цей показник характеризується стабільністю та високими значеннями. Водночас навіть за достатнього ресурсного забезпечення підприємство може демонструвати низькі результати діяльності через недосконалість управлінських рішень і неефективну організацію виробництва, що, своєю чергою, спричиняє зниження рівня виробничого потенціалу. Це зумовлює потребу в систематичному пошуку резервів його зростання та забезпеченні сталого розвитку підприємства.

Аналіз наукових праць, присвячених проблематиці виробничого потенціалу та особливостям управління ним, засвідчує вагомий внесок у її розроблення таких учених, як І. І. Лукінов, Д. А. Черніков, В. М. Свободін, Д. К. Шевченко, С. О. Ішук, І. З. Должанський О.К. Добикіна та інші [1]. Узагальнення існуючих підходів дає підстави констатувати наявність різноманітних трактувань сутності поняття «виробничий потенціал», проте домінуючим є підхід, коли він розглядається як сукупність ресурсів підприємства, взаємодія яких забезпечує досягнення максимально можливого виробничого результату та підвищення ефективності господарської діяльності.

Метою статті є комплексне дослідження теоретичних і методичних засад управління виробничим потенціалом підприємства та обґрунтування пріоритетних напрямів його вдосконалення в сучасних умовах господарювання.

Виклад основного матеріалу. Термін «потенціал» увійшов у науковий обіг приблизно у 60-х роках двадцятого століття та походить з латинського слова «potentia», що означає «приховані

здібності, можливості, могутність, силу, потужність, засоби та запаси, які можуть бути приведені у конкретну дію», тобто все, що може існувати або вже існує, але ще не розкрилося цілком і повністю. Сучасний тлумачний словник української мови трактує «потенціал» як приховані сили, здатності, запаси та резерви будь-чого для будь-якої сфери діяльності, які можуть проявлятися за певних умов.

Виробничий потенціал підприємства доцільно визначати як його потенційну спроможність виготовляти продукцію відповідного асортименту та якості, що відповідає параметрам ринкового попиту.

За сучасних умов розвитку економіки ефективного управління виробничим потенціалом виступає необхідною передумовою забезпечення прибутковості підприємства, досягнення стратегічних цілей і формування передумов його довгострокового функціонування. Управління виробничим потенціалом являє собою багатфункціональну систему, що інтегрує сукупність взаємопов'язаних елементів і управлінських функцій.

Система управління виробничим потенціалом підприємства охоплює функції планування (зокрема формування виробничої програми та планування витрат), організації (налагодження виробничих процесів, забезпечення ресурсами та управління матеріальними потоками), аналізу (оцінювання ефективності використання ресурсів і ринкових позицій), регулювання (координація праці та виробничих процесів), а також обліку й контролю якості продукції та витрат часу на її виготовлення. Реалізація зазначених функцій забезпечується прийняттям своєчасних і економічно обґрунтованих управлінських рішень [2].

До ключових характеристик виробничого потенціалу належать цілісність, складність і взаємозв'язок елементів, взаємозамінність ресурсів, альтернативність їх використання, здатність до сприйняття досягнень науково-технічного прогресу, можливість розвитку на основі впровадження інноваційних технологій, гнучкість виробничої системи та її потужність [3].

З метою виявлення резервів і перспектив розвитку підприємства доцільним є проведення комплексного аналізу ефективності управління та використання виробничого потенціалу на основі системи показників, які відображають фактичний стан підприємства, динаміку його розвитку та вплив чинників внутрішнього і зовнішнього середовища.

Структурно виробничий потенціал охоплює фінансову, матеріально-сировинну, техніко-технологічну, трудову та інформаційну складові, взаємодія яких визначає рівень його реалізації та ефективність функціонування підприємства загалом (рис.1).

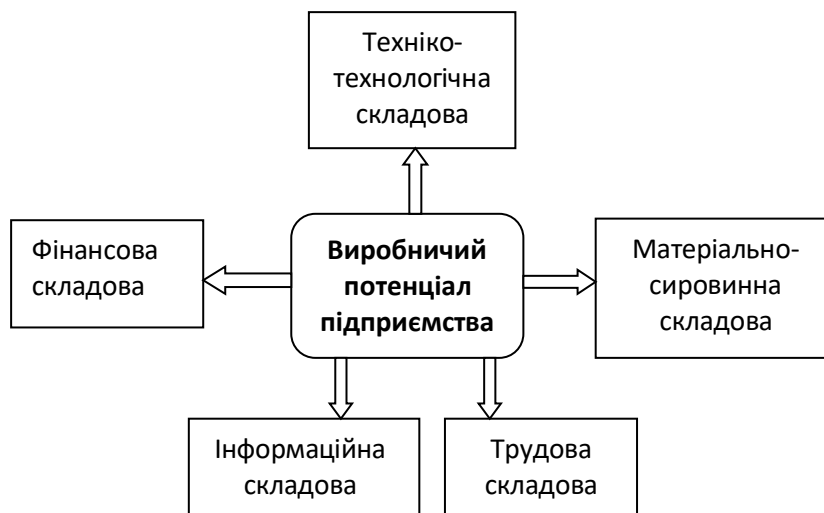

Рис. 1. Структурні складові виробничого потенціалу підприємства

Джерело: розроблено авторами

Виробничий потенціал підприємства відображає сукупність його виробничих можливостей, внутрішніх джерел перспективного розвитку та наявних фінансових ресурсів, що використовуються для досягнення визначених економічних цілей у конкретних умовах господарювання.

Ефективність функціонування промислового підприємства формується під впливом комплексу чинників, ключовими серед яких є ресурсне забезпечення. Результативність діяльності значною

мірою залежить від раціональності використання кожного виду ресурсів як окремо, так і в їх взаємозв'язку та взаємодії.

Оцінювання рівня виробничого потенціалу та виявлення наявних резервів його зростання створюють підґрунтя для прийняття своєчасних і економічно обґрунтованих управлінських рішень у сфері виробничої діяльності, що визначають як поточний стан підприємства, так і перспективи його розвитку.

Фінансовий стан підприємства є одним із визначальних чинників його стабільного функціонування та розвитку. Він характеризує рівень забезпеченості суб'єкта господарювання необхідним обсягом фінансових ресурсів і ефективність їх використання. Фінансові ресурси охоплюють сукупність власних і залучених коштів, які спрямовуються на покриття поточних і стратегічних витрат, забезпечуючи безперервність виробничого процесу та реалізацію інвестиційних можливостей підприємства [4].

Матеріальна складова виробничого потенціалу також має суттєве значення, оскільки якість і своєчасність постачання матеріальних ресурсів безпосередньо залежать від рівня розвитку та надійності постачальників. Високий рівень матеріально-технічного забезпечення контрагентів сприяє підвищенню стабільності виробничих процесів і, відповідно, зростанню виробничого потенціалу підприємства.

Впровадження прогресивних технологій характеризується універсальністю застосування, зниженням виробничих витрат, підвищенням надійності процесів і скороченням термінів досягнення результатів. Раціональне використання трудових і матеріальних ресурсів у поєднанні з технологічними інноваціями є важливим інструментом модернізації виробництва, розширення його масштабів та підвищення ефективності діяльності.

Трудові ресурси виступають одним із ключових елементів виробничого потенціалу. Рівень забезпеченості підприємства персоналом, його професійно-кваліфікаційна структура та ефективність використання праці визначають технічний рівень виробництва, формують передумови конкурентоспроможності та забезпечують стабільність функціонування. Аналіз використання трудових ресурсів дає змогу виявити резерви підвищення продуктивності праці, оптимізувати чисельність персоналу, удосконалити розподіл робочого часу та забезпечити відповідність займаних посад рівню кваліфікації працівників.

Важливою складовою виробничого потенціалу є економічна інформація, яка виконує інтегруючу та регулюючу функції. Вона забезпечує координацію використання ресурсів, обґрунтування обсягів виробництва, виявлення резервів зростання продуктивності праці та оцінювання ефективності застосування засобів виробництва й технологій.

До структури управління виробничим потенціалом входить сукупність взаємопов'язаних елементів, що забезпечують цілісність і результативність управлінського впливу (табл. 1).

Таблиця 1.

Компоненти управління виробничим потенціалом підприємства

Компонент	Сутнісне значення компоненту
Об'єкт управління	Виробничий потенціал підприємства
Метауправління	Розвиток об'єкта управління
Критерії управління	Система показників, що забезпечують контроль стану і розвитку елементів досліджуваного потенціалу
Суб'єкти управління	Елементи виробничого потенціалу
Напрями управління	Залучення, використання та збільшення виробничого потенціалу
Ресурси управління	Матеріальні ресурси, фінансові ресурси, організаційний потенціал

Джерело: авторська розробка на основі [2]

Механізм управління виробничим потенціалом є складовою загальної системи управління підприємством та виступає важливою управлінською підсистемою, підпорядкованою стратегічним орієнтирам розвитку. Його функціонування спрямоване на досягнення довгострокових цілей і підвищення кінцевих результатів господарської діяльності. Рівень ефективності менеджменту підприємства безпосередньо визначає якість формування, використання та нарощення виробничого потенціалу [2].

Виробничий потенціал має динамічний характер і змінюється залежно від умов функціонування підприємства та впливу внутрішніх і зовнішніх чинників. У зв'язку з цим управління ним не

обмежується часовими межами, а здійснюється безперервно протягом усього життєвого циклу підприємства, передбачаючи постійне вдосконалення підходів і методів управлінського впливу.

Управління виробничим потенціалом є процесом пошуку найбільш ефективних шляхів підвищення результативності виробничої діяльності та раціоналізації використання ресурсів, що забезпечує зміцнення конкурентних позицій підприємства на ринку. Його ключовим завданням є мінімізація витрат матеріальних, техніко-технологічних, трудових і фінансових ресурсів, а також оптимізація використання інформаційних ресурсів з метою скорочення виробничих витрат і спрямування вивільнених коштів на розвиток підприємства. При цьому важливого значення набуває не лише наявність ресурсів, а й ефективність їх розподілу, використання та своєчасного оновлення. Отже, виробничий потенціал доцільно розглядати як об'єкт управління, спрямованого на його формування та реалізацію з метою забезпечення результативного виробництва продукції.

Формування виробничого потенціалу має відповідати характеру діяльності підприємства та його стратегічним цілям. Оптимальною є така структура потенціалу, за якої кожна складова забезпечує належне функціонування, розвиток і реалізацію обраної стратегії. Послідовність формування виробничого потенціалу передбачає: оцінювання наявного рівня потенціалу; визначення можливостей залучення фінансових ресурсів; трансформацію фінансових ресурсів в активи; комплексну оцінку сформованого потенціалу [5].

На формування виробничого потенціалу впливають зовнішні та внутрішні чинники. До зовнішніх належать політична ситуація в країні, соціально-економічний стан та інвестиційна привабливість. Внутрішні чинники охоплюють рівень корпоративного управління, професійну підготовку персоналу, забезпеченість сучасними засобами праці, ступінь їх модернізації та здатність забезпечувати виробництво конкурентоспроможної продукції [6].

Комплекс заходів щодо усунення виявлених недоліків в управлінні виробничим потенціалом залежить від тієї складової, яка відхиляється від запланованих параметрів. Після ідентифікації проблемної сфери доцільним є розроблення цільових управлінських рішень, спрямованих на її вдосконалення [7].

Стратегія підвищення ефективності управління виробничим потенціалом має бути зосереджена на розвитку загальної системи управління, удосконаленні організаційних структур і методів менеджменту, підвищенні технічного рівня виробництва та якості продукції шляхом автоматизації й модернізації обладнання, розвитку інформаційної та інноваційної складових, а також використанні міжнародного досвіду.

До пріоритетних напрямів удосконалення управління доцільно віднести: своєчасне виявлення показників, що впливають на ефективність бізнес-процесів; оптимізацію організаційної структури; підвищення результативності управління виробничими ресурсами та запасами; покращення якості продукції та активізацію інноваційної діяльності.

Вдосконалення використання виробничого потенціалу потребує комплексного аналізу й оптимізації кожної його складової: фінансової, матеріальної, техніко-технологічної, трудової та інформаційної. Зокрема, у фінансовій сфері першочерговим завданням є досягнення оптимального співвідношення власного й позикового капіталу, що забезпечує максимальну рентабельність за мінімального рівня фінансових ризиків, аналіз структури собівартості продукції, попиту на неї та стану дебіторської заборгованості.

Важливим напрямом є формування раціональної збутової системи із впровадженням сучасних ERP-систем, що забезпечують контроль виробничих операцій, управління ресурсами, облік готової продукції та підтримку фінансового й кадрового менеджменту.

Підвищення техніко-технологічного рівня виробництва шляхом оновлення основних засобів, автоматизації та механізації процесів сприяє зростанню обсягів і якості продукції. Для цього підприємству необхідно формувати фінансові резерви, спрямовані на модернізацію виробничої бази. Орієнтація на досягнення науково-технічного прогресу підвищує продуктивність праці, рівень автоматизації та ефективність використання ресурсів, що обумовлює необхідність стимулювання інноваційної активності.

У матеріальній сфері доцільним є вдосконалення системи постачання, оптимізація складських запасів і впровадження автоматизованих систем управління матеріальними потоками. В управлінні трудовими ресурсами важливими є удосконалення системи оплати праці, розвиток професійних компетенцій персоналу, мотивація до саморозвитку та забезпечення відповідності посад кваліфікаційним характеристикам працівників.

Модернізація інформаційної складової передбачає впровадження сучасних інформаційних технологій управління, що забезпечують оперативність прийняття рішень і підвищують загальну ефективність діяльності.

Під час стратегічного планування розвитку підприємства керівництву необхідно передбачати комплекс заходів щодо раціонального використання наявного потенціалу з особливим акцентом на людський капітал як ключовий чинник формування та реалізації виробничих можливостей.

Отже, впровадження запропонованих заходів сприяє підвищенню ефективності управління виробничим потенціалом, зростанню обсягів виробництва, покращенню якості продукції, зниженню її собівартості та підвищенню рентабельності діяльності.

ВИСНОВОК

Виробничий потенціал підприємства необхідно розглядати як його здатність забезпечувати виготовлення продукції відповідного асортименту та якості, що відповідає параметрам ринкового попиту. Оцінювання ефективності управління цим потенціалом є складним, але необхідним завданням, яке потребує комплексного підходу до аналізу й удосконалення використання фінансових, матеріальних, трудових, техніко-технологічних та інформаційних ресурсів з урахуванням впливу внутрішнього і зовнішнього середовища.

Забезпечення сталого розвитку підприємства, досягнення його стратегічних і економічних цілей безпосередньо пов'язані з ефективним механізмом управління виробничим потенціалом. Це вимагає від керівництва гнучкості, адаптивності до змін середовища та розроблення індивідуалізованої системи управління, що враховує стан і структуру ресурсів, а також перспективи їх розвитку й раціонального використання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Остапенко Т. В. Виробничий потенціал підприємств АПК: поняття та оцінка. *Молодий вчений*. 2014. № 4. С. 100-104.
2. Кобрин Л. Й. Застосування інструментів управління виробничим потенціалом з метою підвищення результативності діяльності підприємства. *Наукові записки*. 2019. № 1 (58). С. 132-138.
3. Пріб К. А., Патица Н. І. Діагностика в системі управління: навч. посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2016. 432 с.
4. Левченко Ю. Г., Ратушняк Ю. Ю. Теоретичні основи формування та використання виробничого потенціалу підприємства. *Молодий вчений*. 2018. № 12. С. 623-626.
5. Захаренко М. М. Теоретичні засади управління виробничим потенціалом підприємства. *Агросвіт*. 2018. № 23. С. 59-65.
6. Кузьменко Л. В. Формування виробничого потенціалу сільськогосподарського підприємства. *Економіка та управління підприємствами*. 2015. № 2. С. 205-211.
7. Круш П. В., Бойко Т. О. Система управління виробничим потенціалом підприємства в сучасних умовах. *Підприємство та інновації*. 2015. № 1. С. 75-83.

Атаманюк Оксана Дмитрівна – магістрант кафедри економіки підприємства і виробничого менеджменту, Вінницький національний технічний університет, Вінниця

Небава Микола Іванович – кандидат економічних наук, професор кафедри економіки підприємства і виробничого менеджменту, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: nebava@vntu.edu.ua.

Atamanyuk Oksana Dmytrivna – Master's student of the Department of Enterprise Economics and Production Management, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia

Nebava Mukola Ivanovych – candidate of economic sciences, professor of the Department of Business Economics and Production Management, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: nebava@vntu.edu.ua.